

<http://kefad.ahievran.edu.tr>

Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi

ISSN: 2147 - 1037

Öğretmenlerin Genel Öz Yeterlilik Algıları, İzlenim Yönetimi Taktikleri Kullanımları ve Duygusal Emek Davranışları Arasındaki İlişki

Sedat Alev

Fatih Bozbayındır

DOI:10.29299/kefad.2018.19.03.001

Makale Bilgileri

Yükleme:12/02/2018 Düzeltme:21/05/2018 Kabul:12/09/2018

Özet

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin genel öz yeterlilik algıları, izlenim yönetimi taktikleri kullanımları ve duygusal emek davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkide izlenim yönetimi taktiklerinin aracılık rolünü ortaya koyabilmektir. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler 2016-2017 eğitim öğretim yılında Gaziantep ilinin Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerinde bulunan resmi ilkokullarda görev yapan 480 öğretmenden toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, "Genel Öz Yeterlilik Ölçeği", "İzlenim Yönetimi Taktikleri Ölçeği" ve "Duygusal Emek Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler, betimleyici istatistikler, korelasyon analizi ve yapısal eşitlik modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Yapısal modeli test etmek için yol analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının izlenim yönetimi taktikleri kullanımı ve duygusal emeğin yüzeysel rol yapma alt boyutu ile negatif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının duygusal emeğin derinden rol yapma ve doğal duygular alt boyutları ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. İzlenim yönetimi taktikleri kullanımının genel öz yeterlilik ve yüzeysel rol yapma arasında tam aracı rolü, derinden rol yapma ile arasında ise kısmi aracı rolü olduğu Yapısal Eşitlik Modeli ve Sobel Testi kullanılarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genel öz yeterlilik, İzlenim yönetimi taktikleri, Duygusal emek

Sorumlu Yazar : Sedat Alev, Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye, sedat_alev@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4506-4756

Fatih Bozbayındır, Dr. Öğrt. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Nizip Eğitim Fakültesi, Türkiye, fatihbozbayindir@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5293-0955

Bu çalışma devam etmekte olan "Öğretmenlerin Genel Öz Yeterlilik Algıları İzlenim Yönetimi Taktikleri Kullanımı ve Duygusal Emek Davranışları Üzerine Bir Araştırma" adlı tezden üretilmiştir.

1788

Atf için: Alev, S. ve Bozbayındır, F. (2018). Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algıları, izlenim yönetimi taktikleri kullanımları ve duygusal emek davranışları arasındaki ilişki, *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1788-1807.

Giriş

Günümüzde örgütsel hedeflerin belirlenmesinde, sürdürülmesinde ve gerçekleştirilmesinde anahtar role sahip olan insan kaynağının öneminin artmasıyla birlikte, klasik yönetim anlayışında ihmal edilen, insanın duygusal yönüne ilginin giderek arttığı görülmektedir. Kısa süre öncesine kadar konu ile ilgili yapılan araştırmalar, iş görenlerin tatmin düzeylerinin ortaya çıkarılması ile sınırlıyken; son zamanlarda çalışma yaşamında duyguların önemi sıkça rastlanan araştırma konuları arasındaki yerini almıştır (Eroğlu, 2010). Çalışanların duygusal yönüne verilen önemin artmasının yanı sıra örgütlerin yaptıkları faaliyetlerin başarısında nitelikli çalışanlara sahip olmanın önemli bir gösterge olduğu önem kazanan bir diğer konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimli birey sayısının her geçen gün artmasıyla birlikte, bireylerin çalıştıkları ortamlarda kendilerini çevrelerindeki bireylere doğru şekilde tanıtmaları ve bu bireyler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaları da giderek zorlaşmaktadır. Bu yüzden de zaman zaman çevresindeki diğer bireylere kendilerini farklı şekillerde ifade etmek ve tanıtmak istemekte, bu noktada da bireylerin diğerlerini izlemesi, izlenim yaratmaya çalışması ve diğerlerinin birey hakkında edindikleri izlenimleri etkilemesi olarak tanımlanan (Oğuzhan, 2015) ve amacı bireylerin belirli hedefleri elde etmesinde, bu hedeflere dayalı izlenimlerle ilişkili bilginin yönlendirilmesiyle çevresel izlenimlerin yönetilmesi (Çetin ve Basım, 2010) olan izlenim yönetimi taktikleri kavramı öne çıkmaktadır. Bireyler farklı ortamlarda farklı izlenim yönetimi taktikleri kullanmaktadırlar. Ancak kişilik özelliklerine bağlı olarak bu taktiklerin kullanımı farklılaşabilmektedir. Örneğin, kendine güveni az olan bireyler, karşılaşılabilecekleri olumsuz sonuçlardan kaçınmak için çoğunlukla kendini korumaya yönelik taktiklere başvurumaktadırlar (Schütz, 1998). Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, bireyin kendine ve yeterliliklerine olan güven düzeyi onların izlenim yönetimi taktikleri seçiminde etkili olmaktadır.

Toplumdaki bireylerin eğitiminden ve geleceğe hazırlanmasından sorumlu olan öğretmenler, eğitim öğretim faaliyetleri esnasında çeşitli problemlerle karşılaşabilmekte ve bazı öğretmenler bu problemlerle daha kolay başa çıkabilmektedir. Atıcı (2001)'ya göre bu durumun en önemli nedenlerinden biri öğretmenlerin öz yeterlilik algılarıdır. Ekici (2006) ve Karabacak (2014)'a göre, öğretmen öz yeterliği, özellikle öğretmen ve okul etkililiği için önemlidir. Bu açıdan bakıldığında toplumun insan kaynağını biçimlendiren öğretmenlerin, öz yeterlilik algıları oldukça önem kazanmaktadır (Üstüner, Demirtaş, Cömert ve Özer, 2009). Bu kapsamda, okullarda eğitim öğretimden birincil derecede sorumlu olan öğretmenlerin duygularını sergilerken nasıl emek sarf ettikleri, diğer bireylerin kendileri ile ilgili algılarını değiştirmek amacıyla hangi izlenim yönetimi taktiklerini kullandıkları ve bu taktiklerin kullanımının bireyin öncelikle kendini değerlendirmesiyle başlayacağından hareketle bireylerin genel öz yeterlilik algısının bu taktiklerin kullanımında nasıl bir etkisi olduğu değerlendirilecektir.

Yeterlik, bireyin verilen görevleri yapabilmesi ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu yetenek ve bilgileri ifade etmektedir (Okutan ve Kahveci, 2012). Bandura (1977) öz yeterlik kuramı ile ilgili makalesinde, öz yeterliliği bireyin belirli bir alanda kendi yeteneğine ilişkin algılarının bir değerlendirmesi (örneğin, öğretmenlerin herhangi bir dersin öğretimi ile ilgili öz yeterlik algıları) şeklinde açıklamasına rağmen, bu algıların genellenebilir olduğunu belirtmiştir (Aypay, 2010). Sahranç (2007)'in ifade ettiği gibi, genel öz yeterlilik algısı bireyin karşılaştığı zorluklara yönelik durumsal bir öz değerlendirmesi sonucunda meydana gelirken, öz yeterlilik algısı yüksek düzeyde olan bireylerin çeşitli alanlarda kendilerini "baş edebilir" şeklinde değerlendirmeleri nedeniyle genel öz yeterliliğin kişilik özelliği olduğu görüşü de kabul edilmektedir. Genel öz yeterlilik, bireyin başarılı olma, başarma ve başa çıkma ile ilgili yeteneklerine yönelik tahmini (Judge ve Bono, 2001), bireyin çeşitli durumlarda gerekli performansları göstermeleri konusundaki genel yetkinliğine ya da çeşitli durumlar karşısında performans gösterme kabiliyetleri ile ilgili algıları (Chen, Gully ve Eden, 2001; Chen, Goddard ve Casper, 2004) olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda, öğretmenlerin kendi yeterliliklerinin farkında olmaları, bunu geliştirici faaliyetlerde yer almaları, öğretme, sınıf yönetimi, araç gereç kullanımı, öğretim yöntem ve teknikleri, kişiler arası iletişim becerileri, kavramsal beceriler gibi çeşitli konularda yeterli düzeyde olmaları gibi birtakım özelliklere sahip olmalarının duygularına olumlu bir şekilde yansıtacağı ve duygularını daha rahat bir şekilde ifade etmelerini sağlayacağı söylenebilir.

Son yıllarda diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da önemli bir kavram haline duygusal emek kavramı işyerinde uygun duyguları gösterebilmek amacıyla yapılan duygusal düzenlemeler (Isenbarger ve Zembyles, 2006) ve iş görenlerin duygularını düzenleyerek dışarıdan gözlemlenebilecek yüz ve beden hareketleriyle karşı tarafa yansıtmaları (Hochschild, 1983) olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenler eğitimin kurumsal hedeflerini daha kolay gerçekleştirmek için ders esnasında bazı durumlarında duygularını maskeleyerek ve gerçekte hissetmediği duygular sergileyebilmektedirler. Cribbs (2015)'e göre duygusal emek, eğitimde genellikle göz ardı edilmiştir fakat zorlu görevler karşısında nasıl davranışlar sergilemesi ile ilgili öğretmenlere yardımcı olmaktadır. Çünkü çevresindeki bireylerle sürekli etkileşim halinde olan öğretmenlerin bu etkileşimler esnasında duygularını düzenleyerek yansıtmaları, olumsuz duygularını olabildiğince yansıtılmaları ve olumsuz durumlarda bile sakin, kendine güvenen bir birey izlenimi vermeleri önem arz etmektedir. Bu noktada literatürde araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanan ve başkalarına iletilen bilgiler aracılığıyla onların algılarını ve davranışlarını etkilemek için yapılan girişimler (Gardner ve Martinko, 1988; Leary ve Kowalski, 1990; Wayne ve Liden, 1995; Demir, 2002; Tatar, 2006), bireylerin çevresindeki diğer bireylerin kendilerine yönelik izlenimlerini kontrol etme süreci (Leary ve Kowalski, 1990; Bolino ve Turnley, 1999) şeklinde ifade edilen izlenim yönetimi

kavramı öne çıkmaktadır. Sosyal bir sistem olan okullarda öğretmenler içinde buldukları pozisyon itibariyle, öğrencilerde yaşantı değişimine yol açması bakımından sınıfta önemli bir rol üstlenmektedirler. Bu nedenle öğretmenler söyledikleri sözler, yaptıkları işler ve eğitim öğretim faaliyetleri esnasında kullandıkları araçlar yoluyla öğrencilerin yanı sıra velilerin ve diğer öğretmenlerin tutum ve davranışları üzerinde etkili olmakta, yöneticileri tarafından da zaman zaman oluşturdukları bu davranışlara göre değerlendirilmektedirler (Oğuzhan ve Sığırı, 2014). Bu bağlamda, öğretmenlerin olumlu bir izlenim oluşturmalarının, doğru rol model olmalarının, öğrenciler ve çevresinde buluna diğer bireyler üzerinde olumlu etkileri olacağını söylemek mümkündür.

İnsan kaynağının yetiştirilmesinde önemli rol oynayan okulların çağın gereksinimlerine uyum sağlayabilmesi ve bilginin üretildiği, geliştirildiği, korunduğu, aktarıldığı ve hem bireylerin hem de toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek yapılarda olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, okullarda eğitim öğretimden birincil derecede sorumlu olan öğretmenlerin işle ilgili duygularını sergilerken nasıl emek sarf ettikleri, diğer bireylerin kendileri ile ilgili algılarını değiştirmek için hangi izlenim yönetimi taktiklerini kullandıkları ve bu taktiklerin kullanımının kişinin öncelikle kendini değerlendirmesiyle başlayacağından hareketle öz yeterlilik algısının bu taktiklerin kullanımında nasıl bir etkisi olduğu değerlendirilecektir.

Araştırma ile kamuya bağlı ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin genel öz yeterlilik algıları, izlenim yönetimi taktikleri kullanımları ve duygusal emek davranışları değerlendirilerek alana katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın ana problemi, öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının ve izlenim yönetimi taktikleri kullanımlarının, duygusal emek davranışları üzerinde etkisi var mıdır/ etkisi nedir?

Bu ana problemden hareketle araştırmanın alt problemleri aşağıda yer almaktadır:

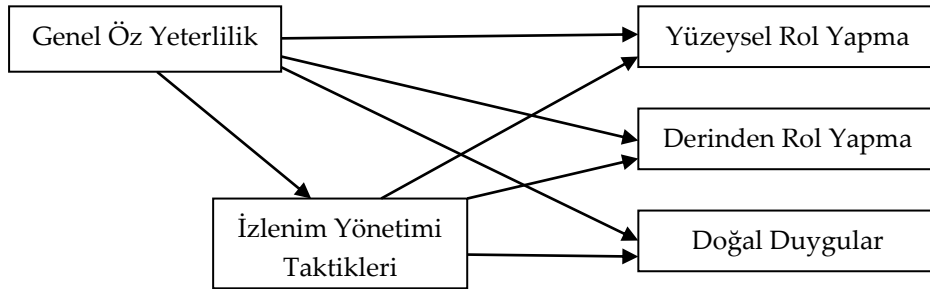
1. Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algıları, izlenim yönetimi taktikleri kullanımı ve duygusal emek davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının yüzeysel rol yapma üzerinde etkisi var mıdır?
3. Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının derinden rol yapma üzerinde etkisi var mıdır?
4. Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının doğal duygular üzerinde etkisi var mıdır?
5. Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının yüzeysel rol yapma üzerindeki etkisinde izlenim yönetimi taktikleri kullanımının aracılık etkisi var mıdır?
6. Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının derinden rol yapma üzerindeki etkisinde izlenim yönetimi taktikleri kullanımının aracılık etkisi var mıdır?

7. Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının doğal duygular üzerindeki etkisinde izlenim yönetimi taktikleri kullanımının aracılık etkisi var mıdır?

Yöntem

Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algıları, izlenim yönetimi taktikleri kullanımı ve duygusal emek davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma, nicel araştırma yöntemiyle yürütülmüş ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2015)'a göre, ilişkisel tarama modeli iki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını ve seviyesini belirlemeyi amaçlamaktadır. Buna ek olarak, araştırmada yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin belirlenmesine çalışılmıştır.

Araştırmadaki değişkenler arasında varsayılan ilişkiler Şekil 1'deki hipotez modelde görülmektedir.

Şekil 1. Değişkenler arası ilişkilere ait hipotez model

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2016-2017 eğitim öğretim yılında Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkâmil merkez ilçelerindeki ilkokullarda görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Örneklem ise bu evrenden oransız küme örnekleme yoluyla 27 farklı okuldan seçilen 480 öğretmenden oluşmaktadır. Veri toplama araçlarının geri dönüş oranı dikkate alınarak yaklaşık 600 öğretmene ölçeklerin yer aldığı anket dağıtılmıştır. Geri dönen 495 anketten hatalı ve eksik kodlanan anketler çıkarılmış, uç değer temizliği yapıldıktan sonra kalan 480 anket üzerinde analizler yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 186'sı (%38,8) erkek, 294'ü (%61,3) kadın öğretmenden oluşurken bu öğretmenlerin 139'u (%29,0) bekâr, 341'i (%71) ise evlidir. Yaş değişkenine göre sırasıyla 188'i (%39,2) 21-30 yaş arası, 211'i (%44,0) 31-40 yaş arası, 81'i (%16,9) ise 41 ve üzeri yaşta bulunmaktadır. Kıdem bakımından ise öğretmenlerin 238'i (%49,6) 1-9 yıl, 180'i (%37,5) 10-19 yıl, 62'si (%12,9) 20 ve üzeri mesleki kıdeme sahiptirler. Branşa göre öğretmenlerin 362'si (%75,4) sınıf öğretmeni iken, 118'i (%24,6) diğer branş öğretmenlerinden oluşmaktadır. Son olarak öğretmenlerin 452'sinin (%94,4) lisans, 27'sinin (%5,6) yüksek lisans derecesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma anketi, katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra kıdem, okul türü, öğrenim durumu gibi özelliklerini içeren soruların yer aldığı birinci bölüm; 17 maddeden oluşan genel öz yeterlilik ölçeğinin yer aldığı ikinci bölüm; 22 maddeden oluşan izlenim yönetimi taktikleri ölçeğinin bulunduğu üçüncü bölüm ve 13 maddeden oluşan duygusal emek ölçeğinin bulunduğu dördüncü bölüm olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Ölçme araçlarının tümü 5'li Likert tipi ile ölçeklenmiştir.

Genel öz yeterlilik ölçeği: "Genel Öz Yeterlilik Ölçeği", Sherer ve arkadaşları (1982) tarafından geliştirilmiş, Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından Türkçeye uyarlama, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek toplam 17 maddeden ve "Başlama", "Yılmama" ve "Sürdürme Çabası/Israr" olmak üzere üç boyuttan oluşan ölçek 5'li Likert tipinde cevaplanmaktadır. Orijinal ölçeğin geneli için iç tutarlılık katsayısı .80 iken; Bu çalışmada ölçeğe ait Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı (n=17) ise .89 olarak bulunmuştur.

İzlenim yönetimi taktikleri ölçeği: Jones ve Pittman (1982) tarafından ortaya konulan izlenim yöntemleri taktikleri esas alınarak, Bolino ve Turnley (1999) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Basım, Tatar ve Şahin (2006) tarafından yapılan "İzlenim Yönetimi Taktikleri Ölçeği" 5'li Likert tipinde 22 maddeden oluşmakta ve beş faktörlü bir yapı içermektedir. Orijinal ölçekte beş boyuta ait iç tutarlılık katsayısı .60 ile .74 arasında değişirken; bu çalışmada ölçeğe ait Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı (n=22) ise .84 olarak bulunmuştur.

Duygusal emek ölçeği: "Duygusal Emek Ölçeği", Diefendorff ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilmiş, Basım ve Begenirbaş (2012) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Toplam 13 madde ve yüzeysel rol yapma (n=6), derinden rol yapma (n=4) ve doğal duygular (n=3) alt boyutlarından oluşan üç faktörlü bir yapıya sahiptir. Orijinal ölçeğin geneli için iç tutarlılık katsayısı .80 iken; bu çalışmada ölçeğe ait Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı (n=13) ise .84 olarak bulunmuştur.

Ölçeklerin tümü için AMOS 23.0 programı ile doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, daha önce keşfedilmiş ve daha az faktör altında birleştirilmiş ölçeklerin, araştırmanın yapıldığı örnekleme de benzer olup olmadığını test etmek amacıyla yapılmaktadır (Meydan ve Şeşen, 2015). Bu amaçla yapılan bu çalışmada, Türkçe uyarlaması yapılan ölçeklere DFA yapılmıştır. Analiz sonucu ortaya çıkan uyum değerleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. DFA sonucu elde edilen uyum değerleri

Uyum Değerleri	GÖY Ölçeği		İYT Ölçeği		DE Ölçeği
	1. düzey DFA	2. düzey DFA	1. düzey DFA	2. düzey DFA	1. düzey DFA
χ^2	298,80	232,28	361,38	384,79	115,41
χ^2/df	2,62	2,35	2,58	2,65	2,82
p	,00	,00	,00	,00	,00
RMR	,04	,04	,04	,04	,03
RMSEA	,06	,05	,06	,06	,06
GFI	,93	,94	,93	,92	,96
AGFI	,91	,92	,90	,90	,93
NFI	,91	,92	,90	,90	,97
IFI	,94	,95	,94	,93	,98
TLI	,93	,94	,92	,92	,97
CFI	,94	,95	,94	,93	,98

Not: GÖY: Genel öz yeterlilik, İYT: İzlenim yönetimi taktikleri, DE: Duygusal emek

Tablo 1’de yer alan ve analiz sonucu elde edilen uyum değerlerinin üç ölçek için de iyi uyum değerlerinde olduğu sonucu bulunmuştur (Meydan ve Şeşen, 2015). χ^2/df = değerinin 3’ten küçük veya eşit olmasının iyi uyum değeri olduğundan yola çıkarak analiz için χ^2/df oranının uygun olduğunu ifade edilebilir. RMSEA ve RMR değerlerinin 0,05’ten küçük veya eşit olmasının iyi uyum göstergesi olduğu; 0,06-0,08 arasında olmasının ise kabul edilebilir değerler olduğundan hareketle RMSEA değerinin izlenim yönetimi taktikleri ve duygusal emek ölçekleri için kabul edilebilir, genel öz yeterlilik ölçeği için iyi uyum değerinde olduğu, RMR değerinin ise tüm ölçekler için iyi uyum değerinde olduğu söylenebilir. GFI ve AGFI uyum değerlerinin 0,90 ve üzeri değerde olması iyi uyumu; 0,85-0,89 arasında olması ise kabul edilebilir uyumu göstereceğinden, analizden elde edilen değerlerin iyi uyuma sahip olduğu ifade edilebilir. Diğer uyum iyiliği değerlerinden NFI, IFI ve TLI değerlerinin 0,95 ve üzeri değerde olması iyi uyuma; 0,90-0,94 arasında olması ise kabul edilebilir uyum değerlerine işaret etmektedir. Bu nedenle, her üç değer de iyi uyum değerinde veya bu değerlere çok yakın olduğu görülmektedir. Son olarak CFI değerinin 0,97 ve üzeri olmasının iyi uyum; 0,95 ve üzeri olmasının kabul edilebilir uyum değeri olduğundan yola çıkarak elde edilen değer iyi uyum değerine sahip ya da çok yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 22.0 ve AMOS 23.0 programları kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle betimsel istatistikler, ölçülen her bir değişkenin frekans (N) ve yüzde (%) dağılımları, aritmetik ortalama ve standart sapmaları, sonrasında değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Daha sonra, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin analiz etmek amacıyla yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla yol (path) analizi yapılmıştır. Hoe (2008)’ya göre, yapısal eşitlik modeli (YEM), ölçüm modeli veya doğrulayıcı faktör

analizi (DFA) ile yapısal modeli eşzamanlı olarak istatistiksel testte bir araya getiren güçlü bir istatistik teknik olarak tanımlanmaktadır. Analizler yapıldıktan sonra aracılık etkisinin anlamlılığını test etmek amacıyla Jose (2003) tarafından geliştirilen MedGraph-I programı kullanılarak Sobel Testi yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmada, yapısal eşitlik modelinin verilerinin analizinde AMOS programı, diğer analizlerde ise SPSS programı kullanılmıştır. Öncelikle betimsel istatistikler ve korelasyon katsayıları hesaplanmış, daha sonra yapısal eşitlik modeli ile değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenmiş ve oluşturulan model test edilmiştir. Aracılık etkisinin anlamlılığını belirlemek için ise Sobel Testi yapılmıştır. Araştırmaya ait betimleyici istatistikler ve korelasyon katsayıları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. *Betimleyici istatistikler ve korelasyon katsayıları*

Değişkenler	n	$\bar{X}$	Ss.	std ht.	1	2	3	4	5
1. GÖY	480	4.03	.52	.02	1				
2. İYT	480	1.56	.40	.02	-.174**	1			
3. YRY	480	2.36	1.01	.05	-.135**	.301**	1		
4. DRY	480	3.49	1.05	.05	.178**	.157**	.305**	1	
5. DD	480	4.29	.65	.03	.303**	-.133**	-.250**	.238**	1

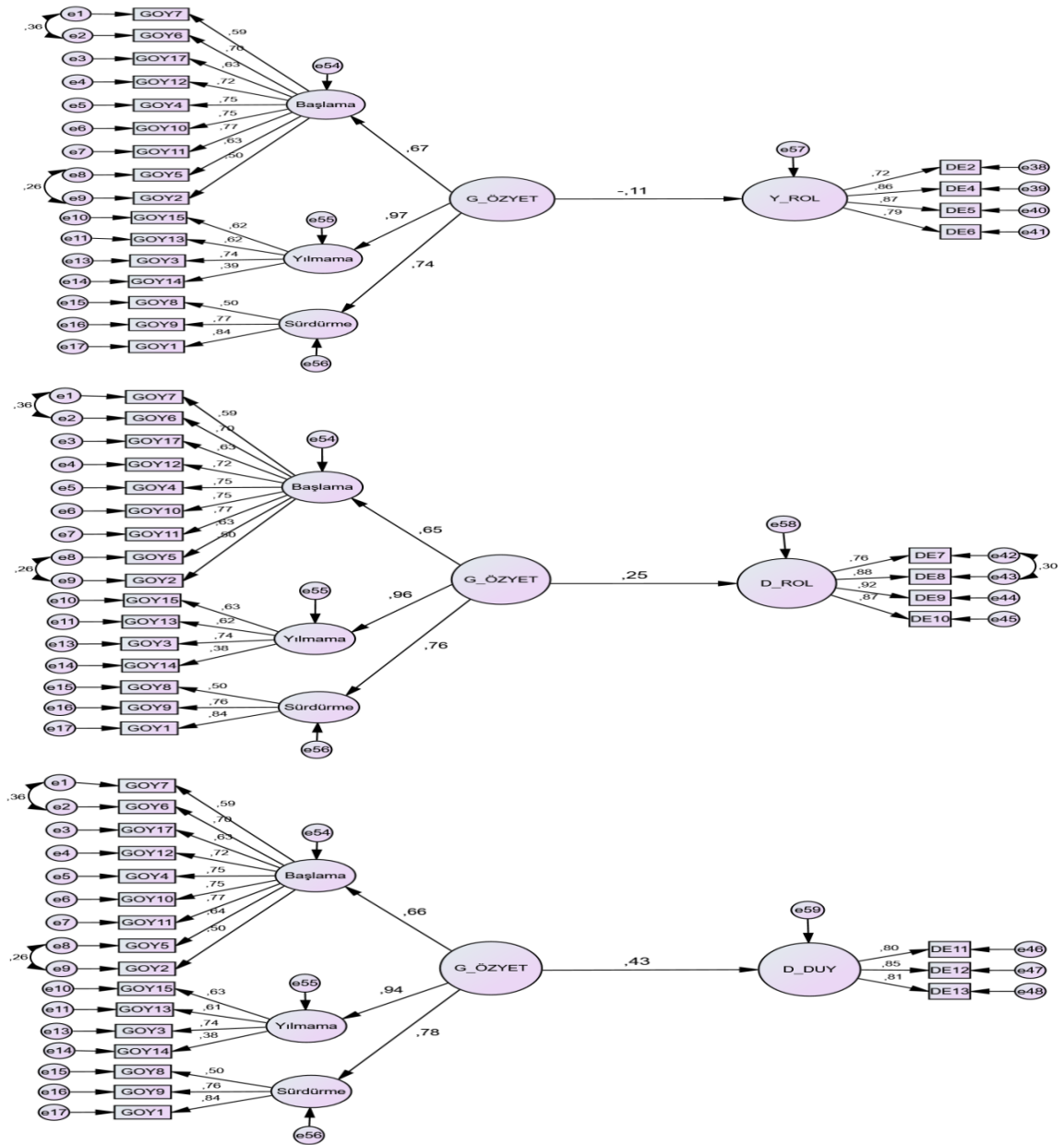
*p<.05, **p<.01

Not: GÖY: Genel öz yeterlilik, İYT: İzlenim yönetimi taktikleri, YRY: Yüzeysel rol yapma, DRY: Derinden rol yapma, DD: Doğal duygular

Tablo 2’deki ortalamalar incelendiğinde, en düşük ortalama puanın sırasıyla izlenim yönetimi taktikleri ve yüzeysel rol yapma alt boyutunda olduğu, en yüksek ortalama puanın ise sırasıyla doğal duygular alt boyutu, genel öz yeterlilik ve derinden rol yapma alt boyutunda olduğu görülmektedir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre ise, genel öz yeterlilik ile izlenim yönetimi taktikleri arasında ($r = -.174, p<0,1$) negatif yönde bir ilişki olduğu, benzer şekilde genel öz yeterlilik ile yüzeysel rol yapma arasında ($r = -.135, p<0,1$) negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, genel öz yeterliliğin derinden rol yapma ($r = .178, p<0,1$) hem de doğal duygular ($r = .303, p<0,1$) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu sonucu elde edilmiştir. İzlenim yönetimi taktikleri, yüzeysel rol yapma ($r = .301, p<0,1$) ve derinden rol yapma ($r = .157, p<0,1$) ile pozitif yönde; doğal duygular ile ise ($r = -.133, p<0,1$) negatif yönde ve anlamlı bir ilişki içerisinde bulunmaktadır.

Değişkenler arasındaki ilişkiler incelendikten sonra öğretmenlerinin genel öz yeterlilik (bağımsız değişken) algılarının yüzeysel rol yapma, derinden rol yapma ve doğal duygular (bağımlı değişkenler) alt boyutları üzerindeki etkisi ayrı ayrı analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucu ortaya çıkan standardize edilmiş yol katsayıları Şekil 1’ de görülmektedir.

Şekil 2. Genel öz yeterliliğin duygusal emek alt boyutları üzerindeki etkisine ait standardize edilmiş yol katsayıları

Şekil 2’de görüldüğü üzere genel öz yeterlilik ile yüzeysel rol yapma arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki (-,11) bulunmaktayken, genel öz yeterlilik ile derinden rol yapma arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki (.25) bulunmaktadır. Analiz sonuçlarında ayrıca, genel öz yeterlilik ile doğal duygular arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki (.43) sonucu ortaya çıkmıştır. Modellere ait uyum değerleri Tablo 3’te sunulmuştur.

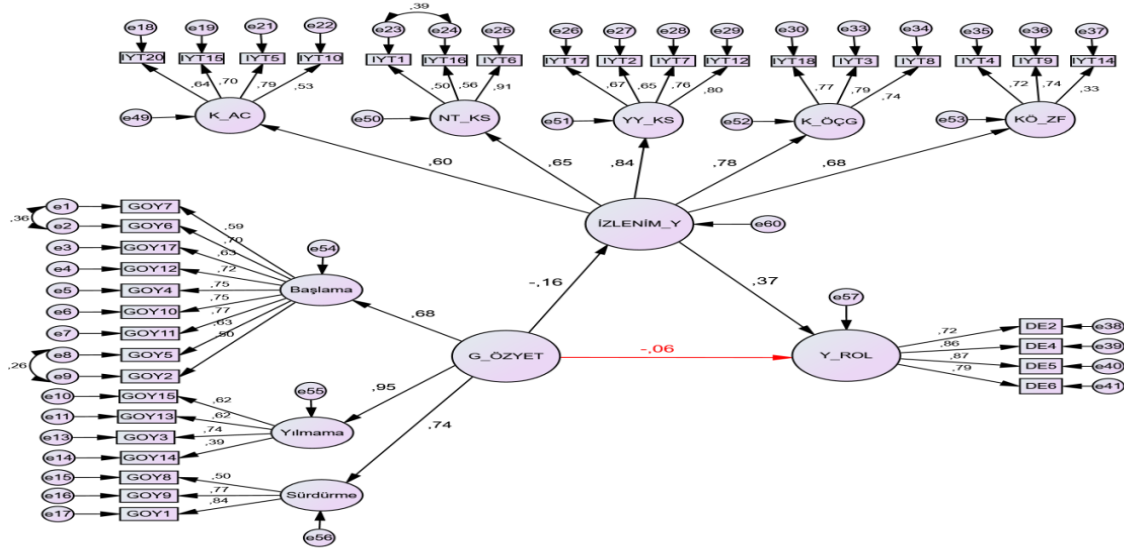
Tablo 3. Genel öz yeterlilik ile duygusal emek alt boyutlarına ait uyum değerleri

	χ^2	χ^2/df	p	RMR	RMSEA	GFI	AGFI	NFI	IFI	TLI	CFI
GÖY-YRY	359.86	2.19	0.00	0.06	0.05	0.93	0.91	0.92	0.95	0.94	0.95
GÖY-DRY	328.38	2.02	0.00	0.05	0.05	0.94	0.92	0.93	0.96	0.96	0.96
GÖY-DD	321.38	2.20	0.00	0.04	0.05	0.93	0.91	0.92	0.95	0.94	0.95

Not: GÖY:Genel öz yeterlilik, YRY:Yüzeysel rol yapma, DRY:Derinden rol yapma, DD:Doğal duygular

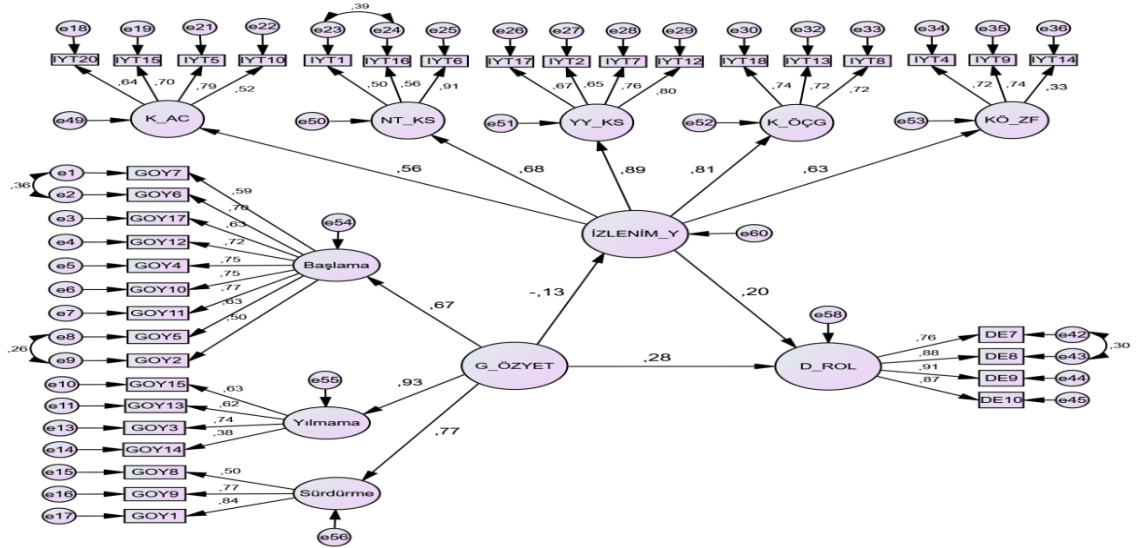
Tablo 3'te yer alan uyum değerleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir değerlerde veya bu değerlere çok yakın düzeyde olduğu görülmektedir. Analiz sonucu elde edilen sonuçlara göre tüm alt boyutlarda (χ^2/df) 3'ün altında bulunmuştur. Bu değerlerin 3'ten küçük veya eşit olmasının iyi uyum değeri olduğundan yola çıkarak χ^2/df oranının analiz için uygun olduğunu ifade edilebilir. RMSEA ve RMR değerlerinin 0,05'ten küçük veya eşit olmasının iyi uyum göstergesi olduğu; 0,06-0,08 arasında olmasının ise kabul edilebilir değerler olduğundan hareketle değerlerin kabul edilebilir veya iyi uyum içerisinde olduğu söylenebilir. GFI ve AGFI uyum değerlerinin 0,90 ve üzeri değerde olması iyi uyumu; 0,85-0,89 arasında olması ise kabul edilebilir uyumu göstereceğinden, analizden elde edilen değerlerin iyi uyuma sahip olduğu ifade edilebilir. Diğer uyum iyiliği değerlerinden NFI, IFI ve TLI değerlerinin 0,95 ve üzeri değerde olması iyi uyuma; 0,90-0,94 arasında olması ise kabul edilebilir uyum değerlerine işaret etmektedir. Son olarak CFI değerinin 0,97 ve üzeri olmasının iyi uyum; 0,95 ve üzeri olmasının kabul edilebilir uyum değeri olduğundan yola çıkarak elde edilen değerlerin iyi uyum değerine sahip olduğu belirtilebilir (Meydan ve Şeşen, 2015).

Teorik varsayımlara dayalı olarak geliştirilen yapısal modelde aracılık etkisini belirlemek amacıyla, genel öz yeterlilik (bağımsız değişken) ile sırasıyla yüzeysel rol yapma (bağımlı değişken), derinden rol yapma (bağımlı değişken) ve doğal duygular (bağımlı değişken) değişkenleri arasında izlenim yönetimi taktikleri (aracı değişken) eklenerek yapısal eşitlik modeli ile analiz yapılmıştır. Analiz sonucu ortaya çıkan standardize edilmiş yol katsayıları aşağıda yer alan Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5'te sunulmuştur.

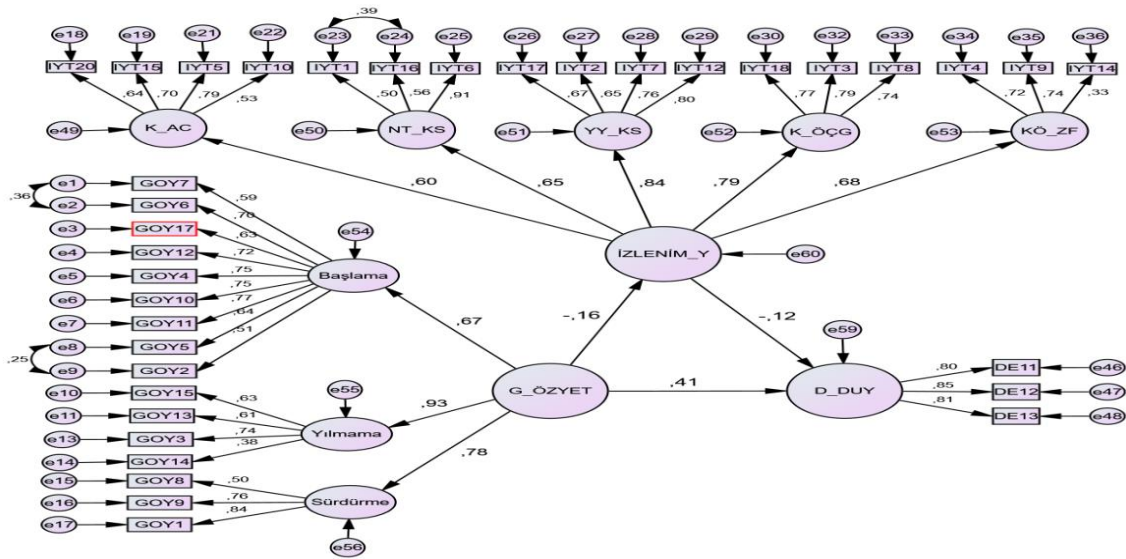
Şekil 3. Genel öz yeterlilik, izlenim yönetimi taktikleri ve yüzeysel rol yapma standardize edilmiş yol katsayıları (Model 1)

Şekil 3'te görüldüğü gibi genel öz yeterlilik hem izlenim yönetimi taktikleri hem de yüzeysel rol yapma ile negatif ilişki içerisindeyken; izlenim yönetimi taktikleri ve yüzeysel rol yapma arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, genel öz yeterlilik ile yüzeysel rol yapma arasındaki ilişkinin ($p = .27$) anlamlı olmadığı görülmüştür.

Şekil 4. Genel öz yeterlilik, izlenim yönetimi taktikleri ve derinden rol yapma standardize edilmiş yol katsayıları (Model 2)

Şekil 4'te gösterilen modelde genel öz yeterliliğin, izlenim yönetimi taktikleri ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülürken; derinden rol yapma ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, izlenim yönetimi taktikleri ile derinden rol yapma arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Şekil 5. Genel öz yeterlilik, izlenim yönetimi taktikleri ve doğal duygular standardize edilmiş yol katsayıları (Model 3)

Not: G_ÖZYET: Genel öz yeterlilik, İZLENİM_Y: İzlenim Yönetimi Taktikleri, K_AC: Kendini acındırmaya çalışma, NT_KS: Niteliklerini tanıtarak kendini sevdirmeye, YY_KS: Yağcılık yaparak kendini sevdirmeye, K_ÖÇG: Kendini örnek çalışan göstermeye, KÖ_ZF: Kendi önemini zorla fark ettirmeye, Y_ROL: Yüzeysel rol yapma, D_ROL: Derinden rol yapma, D_DUY: Doğal duygular

Şekil 5'te yer alan modelde genel öz yeterlilik ve izlenim yönetimi taktiklerinin negatif yönde ve anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Ayrıca, genel öz yeterliliğin doğal duygular ile arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, izlenim yönetimi taktikleri ve doğal duygular arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucu görülmektedir.

Modellerde belirtilen yollara ait standardize edilmemiş tahmin değeri (B), standart hata, t-değeri, standardize edilmiş beta (β) ve anlamlılık (p) değerleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Modellerde ait yol katsayıları

	Yol	B	Standart Hata	t-değeri	Standardiz β	p
Model 1	GÖY $\rightarrow$ İYT	-,10	,04	-2,617	-,16	,01
	GÖY $\rightarrow$ YRY	-,11	,10	-1,098	-,06	,27
	İYT $\rightarrow$ YRY	1,08	,19	5,582	,37	,00
Model 2	GÖY $\rightarrow$ İYT	-,08	,03	-2,190	-,13	,03
	GÖY $\rightarrow$ DRY	,49	,09	4,982	,28	,00
	İYT $\rightarrow$ DRY	,60	,17	3,575	,20	,00
Model 3	GÖY $\rightarrow$ İYT	-,10	,04	-2,687	-,16	,01
	GÖY $\rightarrow$ DD	,41	,06	6,719	,41	,00
	İYT $\rightarrow$ DD	-,20	,09	-2,188	-,12	,03

Not: GÖY: Genel öz yeterlilik, İYT: İzlenim yönetimi taktikleri, YRY: Yüzeysel rol yapma, DRY: Derinden rol yapma, DD: Doğal duygular.

Tablo 4'teki yol katsayıları incelendiğinde genel öz yeterliliğin yüzeysel rol yapma üzerindeki etkisinde izlenim yönetimi taktikleri (Model 1) modele eklendiğinde ortaya çıkan yol katsayıları incelendiğinde, genel öz yeterlilik ile izlenim yönetimi taktikleri değişkenleri arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (standardize edilmiş $\beta = -.16$; $p < .01$). Bunun yanı sıra, izlenim yönetimi taktiklerinin modele dâhil edilmesiyle genel öz yeterlilik (standardize edilmiş $\beta = -.06$; $p > .05$) algılarının yüzeysel rol yapma üzerindeki etkisi anlamsızlaşmıştır. Bunun yanı sıra Tablo 4'te yer alan diğer modelde (Model 2), genel öz yeterlilik ile izlenim yönetimi taktikleri değişkenleri arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (standardize edilmiş $\beta = -.13$; $p < .05$). İzlenim yönetimi taktiklerinin modele dâhil edilmesiyle genel öz yeterlilik (standardize edilmiş $\beta = .28$; $p < .00$) algılarının derinden rol yapma üzerindeki etkisi ,25'ten ,28'e kısmen artmış ve bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Son olarak Model 3'e ait yol katsayıları incelendiğinde, genel öz yeterlilik ile izlenim yönetimi taktikleri değişkenleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunduğu (standardize edilmiş $\beta = -.16$; $p < .01$) ve izlenim yönetimi taktiklerinin modele eklenmesiyle genel öz yeterlilik (standardize edilmiş $\beta = .41$; $p < .00$) algılarının doğal duygular üzerindeki etkisinin ,43'ten ,41'e kısmen azaldığı, bu azalmanın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla Sobel testi yapılmıştır. Testin temel mantığı, modelde bulunan değişkenlere ait standart hataları hesaba katarak, regresyon katsayısındaki değişimin anlamlılığını test etmektir (Meydan ve Şeşen, 2015). Bu doğrultuda veriler, Jose (2003)'ün geliştirdiği MedGraph-I programına girilmiş ve ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Genel öz yeterliliğin duygusal emek alt boyutlarını yordamasında izlenim yönetimi taktiklerinin aracılık etkisinin anlamlılığına ilişkin sobel testi sonuçları

<i>Duygusal Emek Alt Boyutları</i>	<i>Yüzeysel Rol Yapma</i>	<i>Derinden Rol Yapma</i>	<i>Doğal Duygular</i>
Aracılık Türü	Tam	Kısmi	Yok
Sobel Z-değeri	-2,938785	-2,592421	0,111053
Anlamlılık	0,003295	0,00953	0,911574
Doğrudan etki	-0,066	0,218	0,281
Dolaylı etki	-0,069	-0,061	0,022
Toplam etki	-0,135	0,157	0,303

Tablo 5'te görüldüğü üzere aracılık etkisinin anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan Sobel testi sonucunda izlenim yönetimi taktiklerinin aracılık etkisinin duygusal emeğin yüzeysel rol yapma ve derinden rol yapma boyutlarında, $p < .00$ düzeyinde anlamlı olduğu, buna karşın doğal duygular boyutunda ise aracılık etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde, genel öz yeterliliğin, yüzeysel rol yapma üzerindeki toplam etkisi $\beta = -0,135$, izlenim yönetimi taktikleri araya girdiğinde yüzeysel rol yapma üzerine doğrudan etkisi $\beta = -0,066$ olmaktadır. İzlenim

yönetimi taktikleri bu ilişkide tam aracı role sahiptir. Yani genel öz yeterlilik algısı izlenim yönetimi taktikleri aracılığı ile yüzeysel rol yapma üzerinde negatif bir etkiye neden olmaktadır. Buna ek olarak genel öz yeterliliğin, derinden rol yapma üzerindeki toplam etkisi $\beta= 0,157$, izlenim yönetimi taktikleri araya girdiğinde yüzeysel rol yapma üzerine doğrudan etkisi $\beta= 0,218$ olmaktadır. İzlenim yönetiminin aracılık etkisinden kaynaklanan dolaylı etkinin ise $\beta= -0,061$ olduğu görülmektedir. İzlenim yönetimi taktikleri bu ilişkide kısmi (partial) aracı role sahiptir. Başka bir ifadeyle, genel öz yeterlilik hem doğrudan hem de izlenim yönetimi taktikleri aracılığıyla derinden rol yapma üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Buna göre genel öz yeterlilik inancının yüzeysel rol yapma üzerinde negatif, derinden rol yapma üzerinde ise pozitif bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Son olarak genel öz yeterlilik ve doğal duygular alt boyutu arasındaki ilişkide izlenim yönetimi taktiklerinin aracı rolü olmadığı ortaya çıkan bir diğer sonuç olmuştur.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İlkokullarda görev yapmakta olan öğretmenlerin genel öz yeterlilik algılarının izlenim yönetimi taktikleri kullanımı ve duygusal emek davranışları üzerindeki etkisinin ve izlenim yönetimi taktiklerinin, genel öz yeterlilik ile duygusal emek alt boyutları arasındaki ilişkideki rolünün belirlenmesini amaçlayan araştırmada öncelikle örtük değişkenler (genel öz yeterlilik, izlenim yönetimi taktikleri ve yüzeysel rol yapma, derinden rol yapma ve doğal duygular) arasındaki ilişkiler incelenmiş ve ölçme modelinde örtük değişkenlerin tümünün birbirleriyle anlamlı bir korelasyona sahip oldukları belirlenmiştir. Genel öz yeterlilik ile izlenim yönetimi taktikleri ve yüzeysel rol yapma arasında negatif; derinden rol yapma ve doğal duygular arasında ise pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca izlenim yönetimi taktiklerinin yüzeysel rol yapma ve derinden rol yapma ile pozitif; doğal duygular ile ise negatif bir ilişkiye sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Teorik varsayımlara dayalı olarak genel öz yeterliliğin, izlenim yönetimi taktikleri ve duygusal emek alt boyutları (yüzeysel rol yapma, derinden rol yapma ve doğal duygular) üzerinde etkili olabileceği düşüncesinden yola çıkılarak yapısal eşitlik modeli oluşturulmuş ve izlenim yönetimi taktiklerinin aracılık etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için öncelikle genel öz yeterliliğin yüzeysel rol yapma, derinden rol yapma ve doğal duygular üzerindeki etkisine bakılmış ve genel öz yeterliliğin yüzeysel rol yapma ile negatif yönde (-,11) ve anlamlı bir ilişkisi olduğu görülürken; genel öz yeterlilik ile derinden rol yapma (.26) ve doğal duygular (.43) arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu sonucu elde edilmiştir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, genel öz yeterlilik algısı yüksek olan öğretmenlerin duygularını ifade ederken yüzeysel rol yapma davranışını daha az sergileyecekleri, derinden rol yapma ve doğal duygular ile ilgili davranışları ise daha sık gösterecekleri ifade edilebilir. Elde edilen bulguları destekler şekilde Karahan (2006) öz yeterlilik algısı yüksek olan bireylerin, zorlu görevler karşısında daha rahat davrandıklarını,

dikkatlerini ve çabalarını gruptan gelecek talepler doğrultusunda düzenlediklerini belirtmiştir. Bu ifadeden yola çıkarak öz yeterlilik algısı yüksek düzeyde ve yeterliliklerinin farkında olarak buna göre davranışlar sergilemeye çalışan bireylerin duygularını karşı tarafa daha rahat yansıtarak doğal davranışlar sergileyecekleri söylenebilir. Konu ile ilgili olarak yapılan diğer bazı araştırmaların sonucuna göre, öz yeterlilik algısı yüksek düzeyde olan bireylerin, herhangi bir işte başarısızlık yaşamaları durumunda kararlı davrandıkları, başarılı olmak için çaba gösterdikleri ve kolaylıkla pes etmeden işlerine devam edecekleri ortaya çıkmıştır. (Luszczynska, Scholz ve Schwarzer, 2005; Akbulut, 2006; Temiz, 2009). Bu bağlamda, bu başarı veya başarısızlıkların bireylerin duygularında da olumlu veya olumsuz yönde bir değişime yol açabileceği ve kendini yeterli olarak gören bireylerin duygularını yüzeysel olarak değil de gerçekten hissediyormuş gibi davranacağı veya herhangi bir çabaya gerek kalmadan içlerinden geldiği gibi doğal duygular sergilemeye yönelik davranışlar sergileyebileceklerini ifade etmek mümkündür.

Öz yeterlilik ve duygusal emek ile ilgili olarak Tamer (2015) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda öz yeterliliğin duygusal emeğin doğal duygular boyutu ile pozitif yönde, yüzeysel rol yapma boyutu ile ise negatif yönde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu ifadeden yola çıkılarak öz yeterlilik algısı yüksek olan bireylerin duygularını gerçekte içinden geldiği gibi doğal olarak sergileyecekleri, buna rağmen gerçekte hissedilmeyen duyguların hissediliyormuş gibi gösterilmesi olarak ifade edilen yüzeysel rol yapma davranışını ise daha az sergileyecekleri söylenebilir. Konu ile ilgili olarak eğitim alanında yapılan bir araştırmaya göre de, ilgi seviyesi ve öz yeterlilik algısı yüksek düzeyde olan öğretmenlerin, düşük düzeyde ilgi ve öz yeterlilik düzeyine sahip olanlardan daha fazla duygusal emek davranışları gösterdikleri (Iorgaa, Diaconub, Soponarub ve Anton-Padurarua, 2016) sonucu ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, öz yeterlilik algısı yüksek olan öğretmenlerin duygularını daha iyi kontrol edecekleri, içinde buldukları duruma göre duygularını düzenleyecekleri ve hissettikleri duyguları rahat bir şekilde, fazla çabaya gerek kalmadan yansıtmayı tercih edecekleri, dolayısıyla daha az duygusal emek davranışları gösterecekleri söylenebilir.

Genel öz yeterlilik ile duygusal emek (yüzeysel rol yapma, derinden rol yapma ve doğal duygular) arasındaki ilişkiler belirledikten sonra modele izlenim yönetimi taktikleri eklenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, genel öz yeterlilik, izlenim yönetimi taktikleri (-,18) üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkiye sahipken; derinden rol yapma ve doğal duygular üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkiye sahiptir. Yüzeysel rol yapma üzerindeki etkisinin ise ($p > 0,05$) anlamsız olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, genel öz yeterlilik düzeyi yüksek olan bireylerin izlenim yönetimi taktiklerini ve yüzeysel rol yapma davranışlarını daha az sergileyecekleri; buna rağmen genel öz yeterlilik düzeyi yüksek olan bireylerin, derinden rol yapma ve doğal duygular sergileme eğilimlerinin ise daha yüksek olacağı ifade edilebilir.

Yapılan bazı araştırmalarda öz yeterlilik ile izlenim yönetimi taktikleri alt boyutlarından bazıları (niteliklerini tanıtmaya, kendini sevdirmeye vb.) arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucu görülürken, yapılan araştırmada analizler izlenim yönetimi taktiklerinin tüm boyutlarını kapsadığı için aradaki ilişkinin negatif olduğu düşünülmektedir. Örneğin, öz yeterlilik ve izlenim yönetimi ile ilgili olarak Oğuzhan (2015) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda, yüksek öz yeterlilik algısına sahip öğretmenlerin farklı durumlarla karşılaştıkları zaman uyum sağlama becerilerinin yüksek olması nedeniyle, kendilerini topluma kabul ettirme yetenekleri olan benlik sunumlarının da daha iyi olacağı ve buna bağlı olarak çevrelerindeki bireyler üzerinde olumlu bir izlenim oluşturmalarının daha muhtemel olduğu belirtilmiştir. Yapılan başka bir araştırmada ise, öz yeterlilik ile bireyin kendisiyle ilgili izlenimleri yönetmek amacıyla kullandıkları taktikler arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucunun ortaya çıktığı görülmüştür (Aggarwal ve Krishnan, 2013). Bu bağlamda, bireyin öz yeterlilik algısının izlenim yönetimi taktikleri kullanımı ile olumlu yönde bir ilişki içerisinde olduğu başka bir ifadeyle öz yeterlilik algısı yüksek olan bireylerin çevresindekiler üzerinde arzu ettikleri izlenimleri oluşturmak ve oluşturdukları bu izlenimleri yönetmek amacıyla çeşitli taktiklere başvurabilecekleri ifade edilebilir. İzlenim yönetimi taktiklerinde öz yeterlilik algısının rolü üzerine Çetin ve Basım (2010) tarafından yapılan araştırmada ise bireylerin öz yeterlilik alguları yüksek düzeyde olduğunda, kendilerini yetenekli ve yeterli görmeye başladıklarını, buna ek olarak diğer kişilere yönelik samimi ve içten davranışlarda bulunma çabalarının da arttığı sonucuna varılmıştır. Bu süreçte kendini becerikli göstermek için gerek davranışlarıyla gerek sözleriyle sürekli olarak çaba gösteren bireyler bir taraftan da çevrelerindeki bireylerin gözünde kendini beğenmiş bir birey izlenimi oluşturmamak için dikkat etmek durumundadırlar. Çünkü bu duruma dikkat edilmediği takdirde diğer bireyler üzerinde istenmeyen, olumsuz bir izlenim oluşturmakla karşı karşıya kalabilecekleri ifade edilebilir.

Genel öz yeterlilik ve duygusal emek alt boyutları (yüzeysel rol yapma, derinden rol yapma ve doğal duygular) arasındaki ilişkide izlenim yönetimi taktikleri kullanımının aracılık etkisini test etmek amacıyla yapılan Sobel aracılık testi sonucuna göre, izlenim yönetimi taktikleri genel öz yeterlilik ve yüzeysel rol yapma arasında tam aracı role sahipken, genel öz yeterlilik ile derinden rol yapma arasındaki ilişkide ise kısmi aracı rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak izlenim yönetim taktiklerinin, genel öz yeterlilik ile doğal duygular alt boyutu arasındaki ilişkide herhangi bir aracı etkisi olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yani genel öz yeterlilik algısı yüzeysel rol yapma üzerinden dolaylı etkide bulunurken; derinden rol yapma üzerinde ise hem doğrudan hem de izlenim yönetimi taktikleri aracılığı ile dolaylı olarak etkisi bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, genel öz yeterlilik algısı yüksek olan öğretmenler duygularını sergilerken daha az yüzeysel davranışlar göstermekte, derinden rol yapma davranışlarını ise daha çok göstermektedirler. Bunun yanı sıra, öz yeterlilik algısı yüksek

olan öğretmenlerin izlenimlerini yönetmeye daha az başvurarak doğal duygular sergileyecekleri ifade edilebilir. Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, araştırmanın sonuçları, öğretmenlerin genel öz yeterlilik algıları düzeyindeki artışın, kendileri ile ilgili olumlu izlenimler oluşturmalarına katkıda bulunduğu ve buna bağlı olarak da duygularını karşı tarafa yansıtırken daha az çaba göstererek gerçekte hissettikleri şekilde ve doğal olarak yansıtacakları belirtilebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda hem araştırmacılar hem de uygulayıcılar için birtakım önerilerde bulunmak mümkündür. Araştırmada genel öz yeterlilik, izlenim yönetimi taktikleri ve duygusal emek arasındaki ilişki ilkokullarda görev yapmakta olan öğretmenlerden toplanan verilerin analizi sonucunda belirlenmiştir. Bu nedenle farklı kademelerde (ortaokul, lise, üniversite) konu ile ilgili araştırmalar yapılarak sonuçlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya çıkarılabilir. Ayrıca, farklı şehirlerde daha geniş örneklemelerde araştırmalar yapılabilir. Dahası, değişkenler arasındaki ilişkilerin derinlemesine incelenmesi ve yöntemsel bir zenginlik sağlamak amacıyla, nitel araştırma yapılarak nitel ve nicel sonuçlar bütüncül bir şekilde sunulabilir. Okulda öğretmenlerin yanı sıra yöneticilerin konu hakkındaki düşüncelerini belirlemeye yönelik olarak idareci örnekleme ile araştırmalar yapılabilir. Uygulayıcılara yönelik öneriler ise, öğretmenlerin öz yeterliliklerini geliştirici faaliyetlere (hizmet içi eğitim, seminer, kurs vb.) katılımları teşvik edilmeleri, alınan kararlara katılımları sağlanarak görüş ve düşüncelerine önem verilmesi, farklı düşüncelere hoşgörü ile yaklaşılması ve olumlu bir izlenim oluşturmalarını sağlamanın yanı sıra, güven odaklı, olumlu bir okul kültürü oluşturularak duygularını daha rahat ifade etmeleri sağlanarak eğitim öğretim faaliyetlerine olumlu yönde katkıda bulunulabilir.

Kaynakça

- Aggarwal, J. ve Krishnan, V. R. (2013). Impact of transformational leadership on follower's self-efficacy: Moderating role of follower's impression management. *Management and Labour Studies*, 38(4), 297-313.
- Akbulut, E. (2006). Müzik öğretmeni adaylarının mesleklerine ilişkin özyeterlik inançları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 24-33.
- Atıcı, M. (2001). Yüksek ve düşük yetkinlik düzeyine sahip öğretmenlerin sınıf yönetimi stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 7(4), 483-499.
- Aypay, A. (2010). Genel öz yeterlik ölçeği'nin (GÖYÖ) Türkçe'ye uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 113-131.
- Basım, H. N. ve Begenirbaş, M. (2012). Çalışma yaşamında duygusal emek: bir ölçek uyarlama çalışması. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 77-90.

- Basım, N.H., Tatar, İ. ve Şahin, N.H., (2006), Çalışma yaşamında izlenim yönetimi: Bir ölçek uyarlama çalışması, *Türk Psikoloji Yazıları*, 9(18), 1-17.
- Bolino, M. C. ve Turnley, W. H. (1999). Measuring impression management in organizations: A scale development based on the Jones and Pittman taxonomy. *Organizational Research Methods*, 2(2), 187-206.
- Chen, G., Goddard, T. ve Casper, W. J. (2004). Relating general and work-specific selfevaluations and work-related control beliefs to an expanded job attitudes criterion. *Applied Psychology: An International Review*, 53(3), 349-370.
- Chen, G., Gully, S. M. ve Eden, D. (2001). Validation of a new general self-efficacy scale. *Organizational Research Methods*, 4(1), 62-83.
- Cribbs, A. J. (2015). *Emotional labor and conflict in schools: Teacher perceptions of the emotional display rules necessary for negative teacher-student interactions*. Doctoral dissertation, University of Pittsburgh, Pittsburgh, United States.
- Çetin, F. ve Basım H.N. (2010). İzlenim yönetimi taktiklerinde öz yeterlilik algısının rolü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (35), 255-269.
- Demir, K. (2002). *Türkiye'deki resmi ve özel lise öğretmenlerinin izlenim yönetimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ekici, G. (2006). Meslek lisesi öğretmenlerinin öğretmen öz-yeterlik inançları üzerine bir araştırma. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 6(24), 87-96.
- Eroğlu, E. (2010). Örgütsel iletişimin iş görenlerin duygu gösterimlerinin yönetimine olan etkisi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(3), 18-33.
- Gardner, W. L. ve Martinko, M. J. (1988). Impression management in organizations. *Journal of Management*, 14(2), 321-338.
- Hoe, S.L. (2008). Issues and procedures in adopting structural equation modeling technique. *Journal of Applied Quantitative Methods*, 3(1), 76-83.
- Hochschild, A.R. (1983). The managed heart: The commercialization of human feeling. *University of California Press, Berkeley*, 7-38.
- Iorgaa, M., Diaconub, L., Soponarub, C. ve Anton-Padurarua, D. T. (2016). The influence of self-efficacy on the emotional work of teachers. *Romanian Journal of Experimental Applied Psychology*, 7, 17-21.
- Isenbarger, L. ve Zembylas, M. (2006). The emotional labour of caring in teaching. *Teaching and Teacher Education*, 22(1), 120-134.

- Jose, P. E. (2003). MedGraph-I: A programme to graphically depict mediation among three variables: The internet version, version 2.0. *Victoria Univesity of Wellington, Wellington, New Zealand*.
- Judge, T. A. ve Bono, J. E. (2001). Relationship of core self-evaluations traits—self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control, and emotional stability—with job satisfaction and job performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology, 86(1)*, 80-92.
- Karabacak, M. (2014). *Ankara ili genel liselerinde görev yapan öğretmenlerin özerklik algıları ile özyeterlik algıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karahan, Ç. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğretmenlerinin öz algılamaları ve mesleki doyumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (28. basım). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Leary, M. R. ve Kowalski, R. M. (1990). Impression management: A literature review and two-component model. *Psychological Bulletin, 107(1)*, 34-47.
- Luszczynska, A., Scholz, U. ve Schwarzer, R. (2005). The general self-efficacy scale: Multicultural validation studies, *The Journal of Psychology, 139(5)*, 439- 457.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Oğuzhan, T. (2015). *Algılanan etik iklim boyutları, lider üye etkileşimi ve öz kendilik değerlendirmesinin izlenim yönetimi taktikleri kullanımı üzerindeki etkileri*. Doktora tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oğuzhan, T. ve Sıgır, Ü. (2014). Eğitim örgütlerinde izlenim yönetimi taktiklerinin kullanımına etik iklim tipinin etkisinde lider üye etkileşiminin aracılık rolü. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5(1)*, 355-379.
- Okutan, M. ve Kahveci, A. (2012). İlköğretim okul müdürlerinin genel öz yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Rize örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi, 20(1)*, 27-42.
- Sahranç, Ü. (2007). *Stres kontrolü, genel öz-yeterlik, durumluk kaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili bir akış modeli*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schütz, A. (1998). Assertive, offensive, protective, and defensive styles of self presentation: A taxonomy. *The Journal of Psychology. 132(6)*, 611-628.
- Tamer, I. (2015). The effect of positive psychological capital on emotional labor. *International Journal of Research in Business and Social Science, 4(2)*, 20-34.
- Tatar, İ. (2006). *İzlenim yönetiminde kendilik algısı ve stres: Kara kuvvetlerinde bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Temiz, M. (2009). *Halk eğitimi merkezlerinde görevli mesleki teknik ve sosyal- kültürel kursları öğretmenlerinin öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Üstüner, M., Demirtaş, H., Cömert, M. ve Özer, N. (2009). Ortaöğretim öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(17), 1-16.
- Wayne, S. J. ve Liden, R. C. (1995). Effects of impression management on performance ratings: A longitudinal study. *Academy of Management Journal*, 38(1), 232-260.
- Yıldırım, F. ve İlhan, İ.Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308.